

A MADARAK ÉNEKE

Hallottam valakiről, akinek az a feltevése, hogy a túlvilágra került emberek kedves foglalkozása egymásnak életükből történeteket elbeszélni. Ez a helyhez illő egyetlen komoly tevékenység, amely örökké tart és mindig érdekes. Elvégre évszázadokig lehet beszélni arról az egyetlen eseményről is, hogy amikor valaki nyáron a délutánt az öreg halással a tengeren csónakban töltötte, mit látott és mit élt át.

Hivatkozással az illetőre mindenkit arra kérek, hogy ezúttal az előzményektől tekintsen el. Majd a túlvilágon méltó részletességgel és a tárgyat megillető igazsággal mindent el fogok beszélni. Ilyen hallatlan jelentőségű, tüneményesen gazdag és bonyolult sokszereű történetek számára itt nincs elég tér és idő és alkalom.

A madarak énekéről van szó.

Azután nemsokára, hogy a nap a Bak jelébe lép s a téli mélypont után ismét emelkedni kezd, január első napjaiban, a cinke szólal meg először. Van úgy, hogy a napfényre szól, van úgy, hogy az olvadási időre. Ugyanakkor a szarka is elkezd csörögni. A cinege később kezd, de gyertyaszentelőkor már hallani. Sokszor hetekre újra elhallgatnak. A tavasz első jelére, a márciusi langyos esőre már a rigó is elkezd. Eleinte csak a hangját köszörüli. Sajátságos halk, de éles hangja van ilyenkor, mintha valaki fejhangon rövidet ásítana: csőrét kitérít és aprót sikolt. Rendesen olyankor, ha a levelek közt ugrál, kukacot keres, megáll, megélesíti torkát és eszik tovább. Március végén a rigó nők Perzsiából visszatérnek férjeikhez és vőlegényeikhez, akik a telet itt élték át. Akkorra a rigó, ha nem is kifogástalanul és folyékonyan, de már énekel. A fülemile csak áprilisban kezd, néha csak gyümölcsvirágzás után.

Azt mondják, hogy az énekesek július elején hallgatnak el, amikor a kicsik a tojásból kikeltek. Nincs idő énekelni, az apróságoknak kosztot kell gyűjteni és hordani. Csakugyan július első tíz napjában elhallgat a fekete, az énekes rigó, a fülemile, a kakukk, a tengelice, a cinke. Nem is szólal meg már, csak néha, szeptember közepe táján. Az erdei pacirta kivétel. Néha egész nyáron hallani, de szeptemberben biztosan, még október elején is. Akkor beáll a csend és az erdő néma.

Májusban történt, hogy egy napon a hegyek közé mentem. A völgyben, ahol laktam, a sűrű bozótban, a nyirkos vízmosásban, sok madár lakott. A madarak énekét előbb is csodáltam, de csak úgy, mint a virágos rétet, amelyen elbűvölt az egész, de az egyes növényeket nem láttam. Abban az évben, jól emlékszem rá, egy rigóra figyeltem fel. Ugyanazt a dalt többször énekelte. Három ütem volt az egész, félig önkívületben énekelt szenvedélyes és diadalittas hangokat. Ez volt az, ami megragadott. A ház lépcsőjére ültem és figyeltem. Csakugyan, most ismét ugyanazt mondja. Hősies kiáltás volt. Valamilyen heroikus szimfónia főmotívuma lehetett volna. Lekottáztam. Ez volt a döntő pillanat.

Megértettem. Megértettem a madár énekét, és megértettem, hogy Orpheusz dalára a madarak miért figyeltek, és megértettem, hogy Szent Ferenc a madaraknak prédikált. Egyszerre magától értetődő lett számomra, hogy a madarak éneke nemcsak művészet és zene, hanem értelmes beszéd és gondolat is, mint az emberi nyelv, csak szebb. A kis Akhilleusz, ahogy a fekete rigót magamban elneveztem, három ütemben elmondta nekem hősi szívének minden titkát, sorsának heroikus misztériumát, s nagy tette elragadtatását, a szenvedélyes és önfeláldozó lendület természetfölötti szépségét.

Sohasem hittem volna, tünődtem akkor, mint akit váratlanul mélységes tudásba avatnak be, sohasem hittem, hogy egy fekete rigó ezt tudhatja. Azóta tudom, hogy tud mást is, különbet is. Hallottam egyet, a víz partja mellett a füzesben lakott, aki olyan mozarti gráciával énekelt olyan mozarti dalt, amilyen búbájosan gyengéd és könnyű Mozart nem volt soha, s talán nem is tudott volna lenni. Hallottam azt, akit "Elíziumi madár"-nak neveztem el; azt a biztos, személyes tapasztalati élményt, amit az ő művészetében az Üdvözültek Kertjéről kaptam, sehol másutt nem találtam. Dante Paradicsomában Beatrice vállán énekelhettek így a madarak. Az Édenkertben a bűnbeesés előtt, mikor az özek a tigrisekre hajtották fejüket, és

úgy aludtak, ott énekelhettek így a madarak. A világ teremtésének hajnalán, az angyalok dicsőítő égi éneke lehetett ilyen átszellemülten tündöklő s ilyen boldogan elragadtató. S végül hallottam egyet, aki nevetett, hangosan, énekelve, csillogva nevetett, ahogy csak az tud nevetni, aki olyan, mint a nap, egész egyszerűen lényének közvetlen értelme és tartalma volt ez a nevetés.

Szenvedélyesen kerestem a fekete rigókat. De közben megismerkedtem a tengelicével, a vörösbeggyel, a cinegével, a sárgarigóval, a mezei pacsirtával és az erdei pacsirtával. Itt ismét meg kell állanom.

Ugyanott a völgyben, bár egy, vagy két évvel később, egy éjszaka történt, hogy a madár hangjára felébredtem. Mintha még álmomban hallottam volna, mert nem volt benne semmi valóságos. Egészen anyagtalan, kimondhatatlanul mély és fájdalmas ének volt. Nem is hittem el, hogy hallom. Másnap keresni kezdtem. Nem találtam. Csak ősszel hallottam újra. Ott ült a szőlőkarón, és ugyanazt énekelte. Késő délután volt, szünet előtt. Azóta ismerem. Rendesen hat hangot énekel, hangsorszerűen lefelé, de kromatikus trillákkal, egyre süllyedő sorban, ahogy a vízcsepp az egyik kőről hull a másikra. De hogy ebben az egyre mélyebbre hulló kromatikában milyen szívet tépő fájdalom van, s e fájdalomban milyen édes, álomszerű szépség, azt csak akkor lehetne elmondani valahogyan, ha az ember a földre tudná magát vetni, és keservesen elkezdene sírni, keservesen, értelmetlenül, a fojtogató fájdalomtól elárasztva, felszabadultan és boldogan.

A fülemilét értettem meg a legkésőbb. Minden madár csak metafizikusan, vagyis az emberen túlról érthető. Onnan, ahonnan Orpheusz vagy Szent Ferenc értette meg őket. A fülemile megértéséhez még egy kis lépéssel tovább kell menni. Wordsworth vagy Shelley vagy Keats, vagy a többi költő fülemile-költeménye a valóságot nem fedi. Aki a békét nem ismeri, az a fülemilét nem értheti. Ezért fiatal ember csak csodálhatja. Csak ha a szenvedélyek kiégték, s már az öröm és a szenvedés kora teljesen elmúlt, csak, ha az ember már nem akar önmagától és önmagának semmit, és fejét megbékülten Isten tenyerébe hajtotta le, csak, ha az emberben felébredt a honvágy az Én-telen világba végleg visszatérni, csak akkor hallja meg, hogy a fülemile mit és miért énekel.

A dalban nincs fájdalom vagy szenvedés, nincs hősi erő vagy nevetés, nincs öröm, nincs diadal. Amikor az ember az életen túljutott, s már nem akar semmit, az egyetlen, ami még foglalkoztatja: várok, amíg hívnak, s addig imádkozom. A várakozásnak ez a nyugodt, csendes, megbékült imája, ez a fülemile dala, ez a mártírdal, kristálytisza várakozás a halálra és a túlvilágra, - búcsú a szépséges földtől, az édes élet mámorától, és kérés az éghez, hogy eressze be.

Sokáig csak a búcsút hallottam, és nem ment a fejembe, hogy miért van. Az ember először, rendesen, a negatívumot érti, és nem tudja elgondolni, mi ez, amíg nem ismeri meg a hozzátartozó pozitívumot. Tudtam, hogy búcsúzik, azt is tudtam, hogy mitől. Szomorúnak találtam, és egy kicsit indokolatlannak. Aztán egy nyáreleji délután, már ahhoz az időhöz közel, amikor egészen elhallgat, egyetlen hangjából megértettem. Ez a kicsiny madár a túlvilágra kéredzkedik. Nem valamilyen tudós indokolással, ahogy még a legtisztább szívű ember is tenné. Úgy kéredzkedik, ahogy egy kisgyerek az anyja ölébe, de még egyszerűbben, mert nem védelmet keres, nem boldogságot, nem örömet és nem megnyugvást. Olyan egyszerű ez, amilyen egyszerű csak egy madár lehet, amikor énekel. Nem halálvágy ez, egyáltalán nem. A fülemile nem tudja, mi a halál. Az élet után nem a halál következik, hanem a túlvilág. Honnan tudja? Milyen jó lenne Istent ilyen közlő és bizalmasan ismerni, mint ez a kis madár.